

УДК (UDC) 930.2 (477) : 929.5 (477.83/.86=161.2) "18/19"
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2024.2\(46\).717](https://doi.org/10.33782/eminak2024.2(46).717)

FAMILY CHRONICLES OF THE BARVINSKYIS AND 'REDISCOVERY' OF GENTRY IN UKRAINIAN GENEALOGY OF GALICIA

Oleksandr Tseluiko

Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)
e-mail: oleksandr.tseluyko@lnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8973-6927>

ABSTRACT

The purpose of the research paper is to analyze the work of Galician Ukrainians at the end of the 19th – the first third of the 20th century on the genealogy of gentry families.

The scientific novelty. The trends in the development of Ukrainian genealogy in Galicia at the end of the 19th century – the first third of the 20th century are traced, and materials of the Barvinskyis family fund are introduced into scientific circulation.

Conclusions. The formation of Ukrainian scientific genealogy in Galicia took place in the middle of the 19th century. At that time, the attention of scholars was focused on the study of ancient princely families, which could be explained both by the political situation and the concept of the past that they upheld. Against the background of the spread of Ukrainophilism among Galician Ukrainians, a certain 'rediscovery' of the gentry was taking place, associated with a rethinking of its place and role in the life of the people, an awareness of strata and national belonging, and an attempt to go beyond the previous narrative of Ukrainian history.

Unpublished chronicles of the Barvinskyis reflect such changes. The first of them, prepared by Father Ipolyt Barvynskyi in the 1870s – 1880s, was a record of several generations of priestly families and did not reach beyond the middle of the 18th century. The genealogical study conducted by Volodymyr Barvynskyi in the 1890s was of a different nature: it emphasized the gentry origin of the family. Work on the chronicle was continued by the historian Bohdan Barvynskyi. He expanded the source base of the study, which made it possible to make corrections to the works of his predecessors and increase their volume. The materials obtained in the search process were used by B. Barvynskyi in several other publications, including genealogical and biographical ones.

The works of B. Barvynskyi showed the intensification of studies on the genealogy of the Ukrainian gentry in Galicia. In the interwar period, work in this field was continued by other local scholars, in particular Ivan-Yulian Shpytkovskyi and Mykola Holubets.

Keywords: gentry, genealogy, the Barvinskyis family, Bohdan Barvynskyi

РОДИННІ ЛІТОПИСИ БАРВІНСЬКИХ І «ВІДНАЙДЕННЯ» ШЛЯХТИ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕНЕАЛОГІЇ У ГАЛИЧИНІ

Олександр Целуйко

Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів, Україна)

e-mail: oleksandr.tseluyko@lnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8973-6927>

АНОТАЦІЯ

Метою статті є аналіз доробку галицьких українців кінця 19 – першої третини 20 ст. з генеалогії шляхетських родів.

Наукова новизна. Прослідковано тенденції у розвитку української генеалогії в Галичині наприкінці 19 – у першій третині 20 ст., введено до наукового обігу матеріали з родинного фонду Барвінських.

Висновки. Становлення української наукової генеалогії в Галичині відбулося у середині 19 ст. Тоді увага вчених була прикута до дослідження давніх князівських родів, що пояснювалося як політичними настроями, так і тією концепцією минулого, яку вони відстоювали. На тлі поширення українофільства у галицьких українців відбувається певне «віднайдення» шляхти, пов'язане з переосмисленням її місця та ролі у житті народу, усвідомленням станової та національної приналежності, спробою вийти за межі попереднього наративу української історії.

Відображенням таких змін є неопубліковані літописи Барвінських. Перший з них, підготований о. Іполитом Барвінським у 1870-1880-х рр., був хронікою декількох поколінь священницьких родин і не сягав далі середини 18 ст. Інший характер носили генеалогічні розвідки, що їх уклав у 1890-х рр. Володимир Барвінський: у них наголошувалося на шляхетському походженні роду. Працю над літописом продовжив історик Богдан Барвінський. Він розширив джерельну базу дослідження, що дозволило внести коректи у студії попередників і збільшити їх обсяг. Отримані у процесі пошуків матеріали були використані Б. Барвінським у низці інших, у тому числі генеалогічних і біографічних публікацій.

Праці Б. Барвінського засвідчили активізацію студій з генеалогії української шляхти у Галичині. У міжвоєнний період робота на цій ниві була продовжена іншими місцевими вченими, зокрема Іваном-Юліаном Шпитковським і Миколою Голубцем.

Ключові слова: шляхта, генеалогія, родина Барвінських, Богдан Барвінський

Вступ

Формування модерних націй у 19-20 ст. супроводжувалося посиленням зацікавлення до історії власного народу, краю. Через призму минувшини вівся пошук тих реперів (відправних точок), які дозволяли етносу позначити на ментальній мапі орієнтири його національних кордонів, сформувані набір власних історичних цінностей, наголошувати на своїй окремішності, іншості. Поряд із реалізацією більших загальноісторичних проектів нерідко подібне завдання виконували і вузькоспеціалізовані дослідження. Значною мірою прислужувалися цьому і генеалогічні студії. Це і не дивно, оскільки саме генеалогія дозволяє особі орієнтуватися у соціумі, подає інформацію про стану й етнічну приналежність, коло родинних і товариських пов'язань. Прикметно, що робота над генеалогічними студіями не переривалася у національних

історіографіях й у випадку тимчасової втрати державності. Навпаки, ця робота лише посилювалася. У Польщі у 19 – на початку 20 ст., за часів, коли польські етнічні землі перебували у складі Російської, Австрійської (Австро-Угорської) імперій і Пруссії (Німеччини), вийшло чимало доповнених та оновлених, або ж цілком нових генеалогічних праць, найпомітнішими з яких були мега-довідники А. Бонецького та Т. Жихлінського. Аналогічні процеси мали місце у тогочасній українській історіографії, де, поряд із появою більших наративів, готувалися праці, присвячені генеалогії окремих козацьких чи шляхетських родів, а у подальшому було здійснено спробу (на жаль, незавершену) видання великого українського генеалогічно-геральдичного довідника – «Малоросійського родословника» В. Модзалевського.

З огляду на вищенаведене зрозуміло, що вивчення української генеалогічної історіографічної спадщини має не лише осібне, прикладне значення для цієї дисципліни, але дозволяє ширше поглянути на ті процеси, котрі протікали у часі становлення української модерної нації.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Студії над історією української генеалогії активізувалося впродовж останніх десятиліть, свідченням чого є поява низки монографій, статей і підручників (наприклад, Валерія Томазова, Юрія Легуна, Леонтія Войтовича та Олександра Целуйка й ін.). У цих працях було оцінено досягнення попередників, здійснено спробу укласти періодизацію української генеалогії. Дослідники сходяться на тому, що українська генеалогія сформувалася як наука у середині 19 ст.¹ Втім, помітна певна різниця у тому, як проходив цей процес у підросійській Україні та на галицьких землях, що перебували у складі держави Габсбургів. Йдеться не так про методологію чи інструментарій, котрі застосовували дослідники, а про об'єкт досліджень. На відміну від Наддніпрянщини, де генеалогічні студії відразу були пов'язані з вивченням місцевих шляхетсько-старшинських родів, у працях українських професійних істориків та аматорів Галичини середини – другої половини 19 ст. помітне переважне зацікавлення питаннями князівської генеалогії часів Київської та Галицько-Волинської Держави. Це загалом корелюється із тенденціями західноукраїнського історичного наративу середини – другої половини 19 ст., з його зануренням у княжі часи, наголошенням на важливості давньоруської епохи як визначального елементу історичних побудов².

Становлення української наукової генеалогії у Галичині пов'язують з ім'ям Дениса Зубрицького (1778-1862). Його увага була звернута до генеалогії князівських родів, насамперед Рюриковичів, квінтесенцією чого стала підготована вченим «Родословна картина» до першого тому «Історії древняго галичско руссаго княжества»³. Заданий Д. Зубрицьким напрямок генеалогічних досліджень з увагою до княжих часів був продовжений іншими західноукраїнськими

¹ Томазов В. Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII – початок XXI ст.). Київ, 2006. С. 47, 91, 108; Войтович Л., Целуйко О. Генеалогія. Львів, 2008. С. 39.

² Див. про це: Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830-1894 рр.): рецепція національної історії. Тернопіль, 2006.

³ Целуйко О. Денис Зубрицький та становлення української генеалогії в Галичині // Генеалогія. Збірка наукових праць. Вип. II: Генеалогія соціальних, локальних та етнічних груп України: джерела, методи дослідження, зв'язок із соціальною історією. Київ: ВД «Антиквар», 2016. С. 157-175.

істориками, зокрема Ізидором Шараневичем (1829-1901), Антонієм Петрушевичем (1821-1913) і Василем Ільницьким (1823-1895). Зрештою, це вписувалося і в схему політичних настроїв тогочасного галицького суспільства з домінуванням у ньому русофільських тенденцій принаймні до початку 1880-х рр. Така увага низки старших галицьких українських істориків до княжих часів не випадкова, оскільки саме там, у тих давніх часах шукалися аргументи, необхідні їм у тогоденні, у протистоянні з польськими вченими за місцеву історичну спадщину. До слова, це було однією з характерних ознак історичної концепції місцевих русофілів, що виділяється сучасними дослідниками⁴. Натомість перші публікації до історії та генеалогії української шляхти, що з'явилися у цей час, були невеликі за обсягом і носили науково-популярний характер. Згаданий А. Петрушевич був автором коротенької розвідки про рід Ледуховських і ще кількох подібних матеріалів. Не претендувала на серйозний характер невелика газетна замітка і про рід Дунаєвських, головною думкою якої було теза про те, що польська інтелігенція (термінологія невказаного автора цієї замітки – *Авт.*) активно перетягувала у свої ряди представників українського (руського) народу⁵.

З часом у гостре суперництво з істориками цього напрямку вступили народовці, представники власне українофільської течії, що знаходило своє виявлення не лише у політичній боротьбі чи підготовці публіцистичних памфлетів, але й протистоянні на ниві боротьби за історичну пам'ять шляхом популяризації іншого історичного дискурсу, що базувався на постулаті української етнічної самобутності, наголошував на історичній ролі козацтва, а народ у ньому виступав сукупністю всіх верств суспільства⁶, шляхом творення окремих наукових і музейних установ тощо. Датуються ці події кінцем 19 – початком 20 ст. Тоді стає помітним у галицьких українців і певне «віднайдення шляхти», пов'язане з переосмисленням місця та ролі української шляхти у житті нашого народу, глибшим усвідомленням своєї станової та національної приналежності, спробою вийти за межі попереднього нарративу української історії. Наслідком була поява низки генеалогічних студій, об'єктом досліджень яких стає місцева галицька шляхта.

Яскравим відображенням таких змін у родознавчих зацікавленнях у згаданий період в Галичині стали укладені, однак так і неопубліковані, студії відомої української родини Барвінських. Відклалися вони в особовому фонді у Львівській національній науковій бібліотеці імені В. Стефаника НАН України. Тут зберігаються не лише декілька варіантів родинного літопису, але й матеріали (генеалогічні таблиці, листування, чорнові записи), пов'язані з їхньою підготовкою. Участь в їх написанні взяли декілька представників роду, як аматори, так і професійний історик. Фрагментарні відомості про ці літописи *вже введено до наукового обігу*⁷. Зрештою, про них побіжно свого часу згадав у спогадах один із

⁴ Аркуша О., Мудрий М. Історичні дослідження в інтелектуальних та політичних контекстах півдністрійської Галичини // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 50. Львів, 2014. С. 25.

⁵ Целуйко О. Генеалогічні зацікавлення галицьких українців у XIX ст. (за матеріалами друкованих видань) // Генеалогічні записки. Львів, 2013. Вип. XI (нової серії V). С. 78-79.

⁶ Аркуша О., Мудрий М. Історичні дослідження... С. 26.

⁷ Про них, зокрема, згадано у: Павлишин С. Рід Барвінських в історії української культури // Вісник НТШ. Число 6-7. Львів, 1993. С. 16-18; Чорновіл І. Син «руського станьчика»: Богдан Барвінський // Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX століттях. Т. IV. За ред. Л. Зашкільняка і Є. Матерніцького. Львів-Жешув, 2006. С. 422, 427-428.

патріархів родини, український політик, історик Олександр Барвінський (1847-1926)⁸, а пізніше розповів його син Богдан у розвідці «Родинні літописи: їх історичне й культурно-побутове значіння» на сторінках часопису «Стара Україна»⁹. Ми, натомість, спробуємо вивчити історію творення цих пам'яток, вписати їх у ширший контекст розвитку української генеалогії в Галичині, з'ясувати феномен їх появи, інформаційний потенціал таких пам'яток. Це, до слова, дозволить прослідкувати, як поступово змінювалося відношення як у професійних вчених, так і в їх читачів до української шляхти й означення її місця у національній історії.

Іполит Барвінський і традиція родових літописів у Галичині

Барвінські – давній український рід, чиє коріння простежується до кінця 16 ст. Головним поприщем їхньої діяльності у другій половині 18 – 19 ст. була душпастирська нива, переважно у невеликих парафіях краю. Священником був й Іполит Барвінський (1831-1883), творець першого родинного літопису. Свого часу, після навчання у школах Тернополя, він студював на філософському та богословському факультетах Львівського університету (1850-1856), а після висвячення у 1857 р. служив у с. Білківці та Нестерівці Зборівського деканату. Зі спогадів брата Олександра відомо, що Іполит не радо брався до якихось господарських справ, натомість любив читати «філософічні» й історичні твори, не раз роблячи на їх сторінках вельми влучні та дотепні замітки¹⁰.

По собі він залишив декілька рукописів. Один з них – «Літопис села Нестеровці» – опублікований у 1912 р. на сторінках газети «Руслан»¹¹. Роботу над ним І. Барвінський провадив з кінця 1860-х рр. – на це вказує одна зі згадок у тексті¹² Літопис містив довідку про назву села, родоводи його власників часів Речі Посполитої – Собеських і Радивилів – із жартівливими вставками, характеристику населеного пункту з огляду на його географічне розташування, етнографію, економіку, опис життя місцевого селянства та духовенства тощо. Один із підрозділів роботи було присвячено парохам цього села і власне тут подано перший, ще доволі короткий родовід Барвінських, починаючи з прапрадіда Іполита – місцевого пароха Стефана Шумецького¹³. Відомості про цих родичів автор почерпнув із місцевих парафіяльних книг, службової документації та усної традиції. До того ж у родині зберігалася ще одна цікава пам'ятка – помяник родини Барвінських, котрий десь у другій третині 19 ст. скопіював для батька Іполита – Григорія – Еразм Іванський¹⁴.

З часом Іполит Барвінський приступив до написання окремої «хроніки домової», названої «Короткою літописю родини Барвінських»¹⁵. Час роботи над

⁸ Барвінський О. Спомини з мого життя. Частина перша та друга. Нью-Йорк-Київ, 2004. С. 88.

⁹ Барвінський Б. Родинні літописи. Їх історичне і культурне побутове значення // Стара Україна. Часопис історії і культури. Ч. 1. Львів, 1924. С. 5.

¹⁰ Барвінський О. Спомини з мого життя. С. 88.

¹¹ Літопис села Нестерівці (в Зборівщині). Написав о. Іполит Барвінський б. приходник сего села // Руслан (Львів). 1912. № 87-103.

¹² Літопис села Нестерівці (в Зборівщині) // Руслан (Львів). 1912. № 88. С. 4; Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (далі – ВР ЛННБ). Ф. 11. Спр. 4141. С. 6.

¹³ Літопис села Нестерівці (в Зборівщині) // Руслан (Львів). 1912. № 101-102.

¹⁴ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 4020. Арк. 18.

¹⁵ Ibid. Спр. 4074.

нею його наступники на цій ниві датували 1870-1880-ми рр.¹⁶ Праця була невеликою: її рукопис займав заледве вісім сторінок тексту, написаного на бланках книги для ведення метричних записів, та й сам літопис, з невідомих ближче причин, залишився незавершеним. За своїм характером це були швидше мемуари, аніж серйозне генеалогічне дослідження, та й побудовані вони були за схемою, яку було продемонстровано у «Літописі села Нестерівці». Вступну частину складав коротенький огляд історії с. Шляхтинці (тепер – село Тернопільського р-ну), де народився автор, перераховано відомих йому власників цієї маєтності, подано географічний опис села та його околиць з особистими рефлексіями про роки дитинства та юності.

Власне генеалогічна частина починалася з інформації про батька Іполита – Григорія Барвінського і, практично, оминала попередні покоління, особливо по лінії батька. Причину цього назвав сам Іполит – багатьох старших родичів він не пам'ятав. Як згадував автор, деякі з них, зокрема дідусь і бабуся, приїжджали до них, коли Іполиту було чотири-п'ять років, а тому згадував він їх як уві сні, та й цікавили його тоді більше досягаючи в саду яблуні та груші, а не рідні «д'ядуньо і бабуня». З огляду на це зрозуміло, чому у літописі відомості про прадіда та діда по батьковій лінії обмежено згадкою їхніх імен. Щоправда, автор відзначив існування ще декількох гілок Барвінських по лінії дідових братів, звідки походив добре відомий йому ректор Львівського університету та генеральний вікарій греко-католицької митрополичої капітули Мартин Барвінський (1784-1865): під час навчання у Львові Іполит неодноразово бував у нього.

Подальший опис родинних стосунків, як правило, стосувався 19 ст. і, крім суто генеалогічної інформації, був наповнений авторськими спостереженнями та рефлексіями щодо своїх родичів-священників, їхнього способу життя, ділових якостей, рис характеру тощо. До прикладу, згадуючи стрія Василя Барвінського, пароха із підльвівського села Скнилова, Іполит вказав на брак у нього підприємницького завзяття та небажання скористатися вигідними можливостями розташування парафії: ведення присадибного господарства чи організації невеличкої молочної ферми у п'ять-шість корів дозволили б продавати це все у Львові, що, на думку Іполита, збільшило б скромний дохід священника додатково на декілька сотень ринських щорічно. Натомість іншому своєму родичу – стрію¹⁷ Ігнатію автор дорікав у скупстві, небажання позичати гроші родичам, зазначаючи із прикрістю, що спадок по ньому доволі швидко спустив зять.

Літопис Іполита Барвінського був короткою родинною хронікою декількох найближчих поколінь родини та не сягав углиб далі середини 18 ст. Це була історія життя священницьких родин і не більше, з доволі цікавими спостереженнями з їхнього життя та побуту, однак без особливих претензій на вищий статус і суспільне становище. Неясними цілком є і причини, що спонукали автора взятися за його написання. Вже згадувалося про захоплення Іполита історичною літературою, якою користалися його рідні. Доволі добре він був ознайомлений із головними тенденціями тогочасного політичного життя: активну участь у ньому брали його молодші брати – згаданий Олександр і Володимир Барвінський (1850-1883), перший редактор чи не найпопулярнішої української газети в краю «Діло».

¹⁶ Ibid. Спр. 4020. Арк. 3; *Барвінський Б. Родинні літописи...* С. 5.

¹⁷ *Стрий* (старослов.) – брат батька. – *Прим. ред.*

Припускаємо тому, що Іполит добре відчував биття політичного виру та суспільні настрої. Втім, це не може пояснити його увагу до родинної історії. Підкреслимо однак, що творення у священницькому середовищі родинних хронік уже не було дивиною.

Ще десь у 1830-х рр. за подібну справу взявся парох із с. Добряни на Стрийщині, батько історика А. Петрушевича о. Степан (1772-1860). Укладена ним польською мовою «Родословна карта» сягала початку 18 ст., визначаючи протопластою роду о. Миколу Петрушевича, пароха в с. Цетуля біля Яворова. Наприкінці століття працю о. Степана продовжив о. Омелян Петрушевич (1830-1901) з Буська: у 1884 р. він підготував на основі роботи попередника нову версію родоводу, а у 1898 р. написав статтю (залишилася в рукописі) «Деякі відомості до біографій роду Петрушевичів від 16 століття осілого у Галичині» («Несколько ведомостей до біографій рода Петрушевичей от 16 века осевшего в Галичине»)¹⁸.

Про існування (без вказівки на час їхнього творення) родинних літописів Менцинських і Грушкевичів згадував у міжвоєнний період Богдан Барвінський¹⁹. Як і літопис Іполита Барвінського, ці родинні хроніки призначалися, так би мовити, «для внутрішнього користування», носили аматорський характер, а тому цікавіші краєзнавцям та етнологам, аніж дослідникам української генеалогії. Звернемо увагу ще на одне. Чи «пригадував» уже своє шляхетське походження Іполит Барвінський – не знаємо, однак у тексті праць про це не згадувалося. Його увага була прикута до приземлених речей, котрі турбували ширший загал тогочасного українського духовенства краю, зокрема матеріального та фінансового становища, можливості утримувати сім'ю та родину, бути призначеним на пастирську роботу до заможнішої парафії, знайти вдалу шлюбну партію тощо. Такий прагматизм не був чимось дивним у родині: достатньо прочитати лист брата Іполита Осипа до Олександра Барвінського, в якому він розмірковує про пошуки дружини з хорошим посагом²⁰. Та й сам Іполит був доволі практичною людиною, залишивши, як згадували його наступники, у спадок близько 8.000 ринських²¹, і в цьому практицизмі не було місця для аспірацій про шляхетське походження.

ВОЛОДИМИР БАРВІНСЬКИЙ І «ПРИГАДУВАННЯ» ШЛЯХЕТСТВА

Інакше виглядала справа з продовжувачем літопису – племінником Іполита Володимиром Барвінським (1872-1899), котрий поставив собі завдання дізнатися «з якої він родини, з якого коліна»²². Володимир був сином від першого шлюбу Олександра Барвінського і виховувався та ріс у вже іншому, ніж дядько, середовищі. Його батько вивчав на філософському факультеті Львівського університету (1865-1869) не теологію, а історію й українську мову та літературу, викладав у гімназіях Бережан, Тернополя та Львова, до котрого повністю

¹⁸ Максимчук І. Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаго, 1967. С. 8, 34, 41.

¹⁹ Барвінський Б. Родинні літописи... С. 5.

²⁰ Із листування Олександра й Осипа Барвінських (1869 р.). Вступна стаття, підготовка тексту, коментар Альбіни Шацької // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. Т. 3. Київ, 2007. С. 233-234.

²¹ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 1. С. 30.

²² Ця цитата зі старозавітної Книги Товита («З якої ти родини, брате, з якого ти коліна? Скажи мені, мій брате!») була винесена ним в епіграф одного з укладених варіантів «Літопису роду Барвінських».

перебрався у 1889 р. Надалі О. Барвінський – член Крайової шкільної ради, голова Наукового Товариства імені Шевченка. Ще з молодих років брав активну участь у політичній діяльності, був депутатом Тернопільської повітової ради, а з часом – членом австрійського парламенту (1891-1907) та послом Галицького сейму (1894-1904). Близький на початках до народоців, він у 1896 р. став організатором консервативного Католицького Руського Народного Союзу, що обстоював вірність цісарю та австрійському престолу.

В історіографії вказують, що Олександр Барвінський гордився своїм шляхетським походженням та здійснював практичні кроки у тих випадках, коли бачив загрозу своєму шляхетському маєстату²³. Коли прийшло таке розуміння свого походження у нього – встановити важко. Ще у 1860-х рр. у листуванні з братом Осипом про це не згадувалося і невідомо, чи у той час він взагалі цікавився своїм походженням. А от уже перша велика біографія Олександра Барвінського, написана на початку століття Іваном Левицьким, містила на першій сторінці коротку розповідь про родину Барвінських зі згадками про кількох шляхтичів цього прізвища та герби, котрі вони використовували²⁴. Вказівку на дрібношляхетське походження діда залишив Олександр Барвінський і в опублікованих незадовго після того спогадах, підкресливши, що з цього середовища вийшла значна група місцевого українського духовенства²⁵.

Прошли декілька десятиліть, змінився контекст та коло дружніх і ділових пов'язань, сформувався і розуміння свого шляхетського походження. Зрозуміло, чому і сини Олександра Барвінського шукали своє коріння не лише у середовищі нижчого греко-католицького духовництва, а готові були «пригадувати» своє шляхетське походження. Пригадувати, оскільки прізвища Барвінських серед родин, котрі відбули легітимацію (підтвердження шляхетства) після входження галицьких земель до складу держави Габсбургів, – не віднаходимо²⁶. На цей факт вказувалося і в генеалогічних матеріалах, підготованих В. Барвінським у 1890-х рр.²⁷ Чи не єдиним, кому у 19 ст. вдалося потрапити до лав лицарського стану, був згаданий генеральний вікарій і ректор Львівського університету, кавалер ордена Залізної Корони 3-го класу Мартин Барвінський²⁸. Інакше виглядала справа для Барвінських у Російській імперії: низка родин цього прізвища були легітимовані на теренах Волинської, Київської та Подільської губерній²⁹, і Володимиру Барвінському випадки визнання за його далекими родичами російського дворянства були відомі³⁰.

Про самого Володимира Барвінського знаємо небагато. Був він доволі слабого здоров'я (захворювання органів дихання). Після навчання у гімназіях Тернополя та Львова, студював на юридичному факультеті Львівського університету (1889-

²³ Чорновіл І. Син «руського станьчика»: Богдан Барвінський... С. 428.

²⁴ Левицький І. Александр Барвинский в истории культурного движения русского народа на Прикарпаття. Біографічно-історичний очерк. Львів, 1901. С. 3-4.

²⁵ Барвінський О. Спомини з мого життя... С. 41, 63, 65.

²⁶ Див.: Смуток І., Смуток Л. Матеріали до генеалогії шляхти Галичини. Т. 1: Легітимації 1776-1817 рр. Біла Церква, 2017.

²⁷ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 4016. Арк. 6.

²⁸ *Poczet szlachty galicyjskiej i bukowskińskiej*. Lwow, 1857. S. 6.

²⁹ Лисенко С., Чернецький Є. Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Біла Церква, 2007. С. 77.

³⁰ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 4019. Арк. 2зв.

1894). Деякий час працював у канцелярії намісництва у Львові, у подальшому – конципістом у старостві в Мерані (Тироль), а з 1897 р. – у Міністерстві віросповідань і освіти у Відні. Член Товариства «Просвіта» та Наукового товариства імені Шевченка³¹.

До роботи над родинним літописом Володимир приступив десь на початку 1890-х рр., коли йому було заледве вісімнадцять-двадцять років, і коли він навчався в університеті. Результатом старань став сформований більший генеалогічний архів та два варіанти – ширший і коротший – ще одного «Літопису родини Барвінських»³². Для його укладення Володимир Барвінський використав значне число матеріалів як з приватних сімейних архівів, так і низки доступних йому державних і публічних зібрань. Такий підхід дозволив створити новий, відмінний від Іполитового, варіант родоводу, опертий головно на документи, а не власні спогади, та сягнути у своїх розвідках початку 17 ст.

Оскільки підштовхнуло Володимира до роботи над літописом, як можемо припускати, не так бажання задовольнити певний науковий інтерес, як суто практична потреба – довести шляхетність свого погодження й отримати легітимацію (про це він відверто писав в одному з листів)³³, то було змінено підхід як до структури літопису, так і до його тексту. Вже у коротшому та ранньому варіанті літопису, що походив з 1892 р., наголошувалося, що Барвінські – один із численних русько-литовських шляхетських родів, які наприкінці 16 – на початку 17 ст. проживали на руських землях, загарбаних колись литовськими князями, були віри православної³⁴. Як бачимо, автор був свідомий своєї етнічної і станової приналежності та всіляко підкреслював це. Як можливе родове гніздо він називав с. Барвік Гродненської губернії. Саме звідси Барвінські нібито розселилися по інших теренах, у тому числі до Галичини. Найдавніший згаданий автором представник роду – Петро Барвінський – фігурував у документах середини 17 ст.³⁵

Оскільки коротша версія літопису, базована на праці попередника та доступній літературі, не задовольнила автора, той приступив до систематичніших студій. Провадив він їх впродовж усіх наступних років, практично – до своєї смерті, не перериваючи працю ні у Мерані, ні у Відні, ні у Швейцарії, куди їздив лікуватися. Інша справа, як багато часу та сил він міг присвятити цьому. Очевидно, робота над літописом то пришвидшувалася, то призупинялася. Звідси – згадка у його листі з 1898 р. про те, що над родинною хронікою він працює впродовж останніх трьох років³⁶, хоча, як ми знаємо, перший варіант праці було закінчено ще у 1892 р.

В. Барвінським було укладено перелік документів, які перебували в родині, та розпочато жваве листування з іншими представниками роду, що проживали на теренах Австро-Угорщини, Німеччини й у Російській імперії. Десь тоді ж ним було підготовлено питальник, котрий Володимир надсилав у своїх листах. У ньому респондентів просили вказати імена та роки життя батьків і попередніх поколінь, місце їх народження, прізвища родичів по жіночій лінії тощо³⁷. Як можна

³¹ *Левіцький І.* Александр Барвинский в истории... С. 14.

³² *Барвінський Б.* Родинні літописи... С. 5.

³³ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 3946. Арк. 1-2.

³⁴ *Ibid.* Спр. 1. С. 1-2.

³⁵ *Ibid.* С. 2, 15-16.

³⁶ *Ibid.* Спр. 3942. Арк. 1.

³⁷ *Ibid.* Арк. 1зв., 3-4.

здогадатися з відповідей, Володимир Барвінський, окрім усього, просив повідомляти йому час легітимації представників родин респондентів³⁸. Паралельно було спрямовано відповідні запити до місцевих і крайових архівів, насамперед, Земських у Львові та Кракові, отримано виписки із гродських львівських, жидачівських, перемишльських, буських, галицьких книг, переглянуто акти архіву Львівської католицької консисторії та такі ж матеріали у Перемишлі.

Ще одним напрямком пошуків В. Барвінського були метричні книги, котрі велись у тих селах, де мешкала родина. Тут, як сам він зазначав, його чекало певне розчарування, оскільки віднайти таких книг з 18 ст. чи раніше вдалося небагато. Допомогу в цих пошуках надавали Володимиру місцеві парохі на Тернопільщині, зокрема отці Юрій Чубатий і Микола Іванців³⁹. Звертався В. Барвінський і за професійною поміччю. Збереглися, зокрема, декілька листів до львівського архівіста М. Роека, в яких Володимир просив про допомогу у подальшому пошуку матеріалів, і Людвіка Беньковського⁴⁰. В. Барвінським було укладено десятки генеалогічних таблиць («Родословних табель»⁴¹) Барвінських і споріднених з ними родів (Білинських, Красовських, Любавичів, Олесницьких, Юськовичів та ін.)⁴², які дозволяють нам оцінити масштаб проробленої роботи.

Результатом зусиль стала підготована у 1898 р. ширша версія генеалогічної праці, що мала назву «Літопись родини Барвінських уживаючої гербів Ахінгер і Яструбець (Achinger i Jastrzębiec)»⁴³. Матеріал у літописі було структуровано у частини. Перша з них стосувалася назва родини та місця її найдавнішого проживання, друга – історії родини у 17 – першій половині 18 ст., а далі подавався генеалогічний матеріал за окремими гілками (галицькій, подільській, литовській, пруській) роду. Його початки автор тепер пропонував шукати не в Білорусії, а в інших місцинах, згадуючи, насамперед, село Барвінок (Барвін) поблизу Дуклі.

Щодо найдавніших Барвінських, то протопластом галицьких Барвінських було названо згаданого у матеріалах бецького гродського суду за 1656 р. Іоана (Івана) Барвінського, який, за припущенням автора, народився наприкінці 16 ст. Автор не насмілювався впевнено стверджувати, чи був згаданий Іван шляхтичем, однак допускав цей факт⁴⁴. Підкреслимо і те, що на сторінках праці В. Барвінський неодноразово підкреслював давній український (руський) характер родини, вірність значної частини її представників східному обряду. Тут, ймовірно, давалося взнаки і походження батька, і політична платформа, котру той обстоював. Як й Іполит, Володимир Барвінський інколи допускався помилок, не завжди критично ставився до джерел, однак його праця над родинним літописом стояла на вищому щаблі, аніж у попередника. Це ще була аматорська робота – автору бракувало відповідної освіти та знань, які він компенсував завзяттям та енергією, кількістю віднайдених матеріалів, використанням сучасної йому генеалогічно-геральдичної літератури, в якій відшукував те, що його цікавило, та відкидав речі, які вважав фантастичними.

---

³⁸ Ibid. Спр. 3939. Арк. 1-2.

³⁹ Ibid. Спр. 4020. Арк. 3зв.

⁴⁰ Ibid. Спр. 3945. Арк. 1-2; Спр. 3946. Арк. 1-2, 3-4 та ін.

⁴¹ Ibid. Спр. 4018. Арк. 5.

⁴² Ibid. Спр. 4016, 4017, 4018, 4019.

⁴³ Ibid. Спр. 4020.

⁴⁴ Ibid. Спр. 4020. Арк. 4зв.-5зв.

Від родинних літописів до історико-генеалогічних наративів

Володимир Барвінський помер у молодому віці 9 травня 1899 р., так до кінця і не зібравши «всі свідіння і данні, щоб колись то зложити повне родословіє Барвінських»⁴⁵. Перед смертю він взяв слово у брата продовжити свою працю. Цим братом був відомий український історик Богдан Барвінський (1880-1958)⁴⁶. На зламі століть він ще був студентом Львівського університету, де навчався під орудою Михайла Грушевського. В подальшому студіював у Віденському та Берлінському університетах, з 1908 р. по 1919 р. працював на низці посад (вільнонайманий працівник, практикант, асистент) в університетській бібліотеці. У той час він – чи не найвідоміший західноукраїнський фахівець з низки спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін, які для нього були одним із головних (хоча і не єдиним) об'єктів досліджень. Цьому могла сприяти й та обставина, що у 1901-1903 рр. він відбув солідну наукову практику в Архіві гродських і земських актів⁴⁷.

Б. Барвінський повинен був продовжити генеалогічні студії брата Володимира, однак взявся до цього не одразу. Втім, про певний інтерес до генеалогічних джерел свідчить одна з перших його публікацій, яка стосувалася практики вживання церковних метрик у 18 ст., і джерельною базою для підготовки якої стали матеріали, отримані у згаданому архіві⁴⁸. До Першої світової війни Б. Барвінський особливо причинився до становлення не генеалогії, а сфрагістики. Перша публікація на цій ниві з-під його пера вийшла у 1903 р. – саме тоді на сторінках газети «Руслан» з'явилася розвідка «Дві печатки галицько-володимирських князів з 1316 і 1335 р.», котра через декілька років у доповненому вигляді увійшла до першої частини книги «Історичні причинки». Впродовж 1909-1910 рр. було опубліковано ще декілька студій та оглядів вченого, котрі стосувалися печаток руських і литовських князів та бояр⁴⁹. Значний інтерес у Б. Барвінського у той час викликали й інші спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни, у тому числі архівознавство та дипломатика. У 1907 р. ним було захищено докторську дисертацію «Жигимонт Кейстутович, Великий князь литовсько-руський (1432-1440)» і підготовлено низку відповідних публікацій.

Як бачимо, у перше десятиліття 20 ст. сфера наукових зацікавлень Богдана Барвінського лежала переважно поза генеалогією, що не завадило йому вважатися в українському середовищі експертом у цій галузі, до котрого зверталися по допомогу у з'ясуванні окремих фактів сімейної історії. Та й власним родинним літописом він займався тоді час від часу, активізувавшись лише у міжвоєнний період, десь з осені 1920 р.⁵⁰ Тим не менше Б. Барвінський продовжив працю брата,

⁴⁵ Ibid. Спр. 3942. Арк. 1-2.

⁴⁶ Біографічні дані про нього взято з: Демченко Г. Барвінський Богдан Олександрович // ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка. Т. 1. Львів, 2011. С. 180; Чорновол І. Син «руського станьчика»: Богдан Барвінський. С. 421-434; Czornowol I. Bohdan Barwiński (1880-1958) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Т. II. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. S. 301-312; Фелонюк А. Барвінський Богдан // Наукове товариство ім. Шевченка. Енциклопедія. Т. I: А-Бібл. Львів, 2012. С. 426-430.

⁴⁷ Барвінський Б. Краєвий архів актів гродських і земських у Львові // Історичні причинки. Розвідки, замітки і материяли до історії України-Руси. Вип. I. Жовква, 1908. С. 154. Про зібрані у цьому архіві матеріали для власних студій згадував і сам автор. Ibid. С. 155.

⁴⁸ Барвінський Б. Метрики в сільській практиці XVIII в. // Записки НТШ. Т. 56. Львів, 1903. С. 23-25.

⁴⁹ Гавриленко В. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. Київ: Наукова думка, 1977. С. 89, 99.

⁵⁰ ВР ЛННБ. Спр. 4015. Арк. 25-26зв.

значно збільшив обсяг джерельного матеріалу, який черпав у Крайовому архіві гродських і земських актів, університетській бібліотеці, архівах інших міст, зокрема Кракова. На початку 1920-х рр. він навіть отримав від Наукового Товариства Шевченка незначні кошти (дві тисячі польських марок) для збору матеріалів до монографії про родину Барвінських⁵¹. Інтересом до родинної генеалогії можна пояснити появу і ще двох невеличких заміток вченого, які з'явилися на сторінках львівського часопису «Стара Україна» в середині 1920-х рр.: «Родинні літописи, їхнє історичне й культурно-побутове значення» та «Помяники усопших»⁵². Обидві стосувалися питань розробки окремих груп генеалогічних джерел, закликали до активніших студій над власними родоводами. Перша з розвідок до того ж подавала короткий огляд дотогочасової української генеалогічної літератури та перелік відомих автору родинних хронік, що залишилися у рукописах, закликала «видобути... на денне світло й оголосити печатно» рукописні літописи українських галицьких дрібно-шляхетських і «шляхотсько-священничих» родів.

Результатом активної праці на цій ниві стало десятикратне зростання числа зібраного по темі джерельного матеріалу та значно більший, ніж у попередників, обсяг планованої праці. Як стверджував Б. Барвінський у 1925 р., літопис буде опубліковано у двох томах із додатком окремого тому документів⁵³. Втім, завершити цю роботу тоді Б. Барвінському не судилося. Про зміст дослідження можемо здогадуватися зі скупих повідомлень, які про нього подав сам автор. Знаємо зокрема, що літопис повинен був містити інформацію про рід Барвінських гербу Яструбець і про Барвінських гербу Ахінгер, що нібито походили від франко-німецьких лицарів, Барвінських – волоських князів біля Дуклі, Барвінських у Вармії та Прусах, зрештою всіх інших відомих йому Барвінських, що проживали від Польщі та Чехії до території Війська Кубанського.

Оскільки Б. Барвінський був професійним істориком і пройшов відповідний вишкіл, до роботи над літописом він підходив «відповідно до всіх вимог наукової методи», а історію роду хотів вписати у ширше історичне та культурно-побутове тло. Такий підхід був не випадковий: за приклад автору слугував укладений В. Модзалевським «Малоросійський родословник». Прекрасно був ознайомлений Б. Барвінський і з підходом до укладення праць до історії шляхетських родів, що його незадовго перед тим сформулював польський історик Владислав Семкович (1878-1949). Той, наголошуючи на потребі підготовки генеалогічних монографій, присвячених шляхетським родам, вказував, що вони, ці монографії, повинні не лише містити відомості про місце походження родів і похідні від нього гілки, але й дослідження майнових стосунків представників роду, визначення території його розселення, огляд колонізаційної діяльності, вивчення участі у політичному та культурному житті країни⁵⁴.

Попри вказівку на практично завершений характер праці над книгою, друком вона не вийшла, та й автор не припиняв працю над нею у наступні роки. У другій половині 1920-х рр. з доповіддю про «Рід Айхінгерів» він виступив на засіданні

⁵¹ Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. Ч. 65-66. Львів, 1922. С. 10.

⁵² Барвінський Б. Родинні літописи... С. 2-5; Барвінський Б. Помяники усопших // Стара Україна. Часопис історії і культури. Ч. 6. Львів, 1924. С. 88-89.

⁵³ Барвінський Б. Родинні літописи... С. 5.

⁵⁴ Semkowicz W. Ród Pałuków. Kraków, 1907. S. 7-9.

історично-філософичної секції НТШ⁵⁵. Певні доповнення у генеалогічні таблиці і матеріали Б. Барвінський робив й у 1930-і рр., зокрема вносячи відомості і з друкованих у той час історичних монографій та розвідок⁵⁶. Як стверджувала свого часу українська музикознавиця та дослідниця роду Барвінських Стефанія Павлишин, працю над літописом Б. Барвінський провадив до самої смерті, і в несприятливі для цього радянські часи⁵⁷.

Судити про здійснені до братового літопису зміни можемо з тих доповнень і виправлень, котрі Б. Барвінським було розкидано на сторінках попередніх літописів і генеалогічних матеріалів і таблиць, із тієї літератури, котру він додатково опрацював. Зібрані для родинного літопису матеріали історик використав при підготовці декількох статей до «Польського біографічного словника». Одна із них, що стосувалася його батька Олександра Барвінського, починалася вказівкою на його шляхетське походження та давність роду: «Походив із шляхетського роду Барвичів-Барвінських гербу Ястшембець, який осів тут з початку 16 ст. на Галицькому краю» («Pochodził z rodziny szlacheckiej Barwicz-Varwińskich, h. Jastrzębiec, osiadłej już od pocz. XVI w. w ziemi halickiej⁵⁸»); в іншій, де йшлося про згаданого ректора Львівського університету Мартина Барвінського, було прямо відзначено і його походження, і зміну, в силу обставин, родового герба: «Хоча мав давнє спадкове польське дворянство з гербом “Ястшембець”, йдучи у ногу з часом, прийняв у 1835 році австрійське дворянство з гербом “Тріумф”, або “Хрест”» («Chociaż posiadał rodowe staropolskie szlachectwo z her. “Jastrzębiec”, idąc za duchem czasu, przyjął w r. 1835 szlachectwo austriackie z her. “Triumf” albo “Krzyż”»)⁵⁹. Звертався до генеалогії вчений і надалі, підготувавши ще одну значну працю, котра стосувалася роду козацького гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного та шляхти Перемишльської землі у 15-16 ст.⁶⁰

Згадані праці Б. Барвінського засвідчили яскраву тенденцію у розвитку української генеалогії у Галичині, пов'язану з активізацією студій над історією родів української шляхти. Причини такого інтересу були різними. Йшлося і про популярність у краї ідей В'ячеслава Липинського, який наголошував на активній участі шляхти у відродженні української державності, та Дмитра Донцова, з його постулатом про необхідність утворення національної еліти. У згаданій газеті «Руслан» ще у 1912 р. вийшло декілька публікацій, котрі наголошували на важливості визнання місця та ролі української шляхти у національному житті та вітали пробудження цієї верстви⁶¹. На цьому тлі загострюється польсько-українське протистояння, котре знайшло відображення на сторінках генеалогічної літератури. Спроба деяких польських авторів довести немісцевий, прищлий характер української шляхти, що проживала на теренах Речі Посполитої⁶², зустріла

⁵⁵ Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові за роки 1926-1930. Ч. 69-70. Львів, 1930. С. 72.

⁵⁶ ВР ЛННБ. Ф. 11. Спр. 3992. Арк. 20, 161.

⁵⁷ Павлишин С. Рід Барвінських в історії української культури... С. 17.

⁵⁸ *Varwiński B.* *Varwiński Aleksander* // *Polski słownik biograficzny*. Т. I. Kraków, 1935. S. 338-339.

⁵⁹ *Varwiński B.* *Varwiński Marcin* // *Ibid.* S. 340.

⁶⁰ *Барвінський Б.* Конашевичі в Перемиській землі в XV і XVI ст. Генеалогічно-історична монографія (з 5 ілюстраціями й 3 генеалогічними таблицями) // *Записки НТШ*. Т. 100: Ювілейний збірник на пошану акад. Кирила Студинського, ч. 2: Праці історичні. Львів, 1930. С. 19-175.

⁶¹ Українська шляхта // *Руслан*. 1912. 5 жовтня (22 вересня). Ч. 224. С. 1-2; «4-ка». Шляхта на Україні // *Руслан*. 1912. 23 (10) листопада. Ч. 264. С. 1-2.

⁶² *Голубець М.* Золота Книга української шляхти // *Неділя* (Львів). 1938. 31 липня; *Смуток I*. Руська шляхта Перемишльської землі XIV-XVIII ст. (історико-генеалогічне дослідження). Львів, 2017. С. 49-51.

відсіч з боку вітчизняних істориків, котрі наголошували на давніх українських коренях шляхетського стану, чия історія сягала ще княжих часів.

Саме у цьому руслі згадаємо і ще декілька праць з поля української генеалогії, що побачили світ у той час. Перша з них – студія Івана-Юліана Шпитковського про рід і герб Шептицьких. За її написання автор взявся десь з початком 1920-х рр., майже відразу після буремних років боротьби за національну державність і включення Галичини до складу Польщі, та провадив наступних десять років: у формі журнальної публікації її вихід розпочався у 1933 р.⁶³ Нам цікава власне генеалогічна частина цієї праці, доволі коротка (дещо більше десяти сторінок) за змістом, але наповнена певними важливими сенсами. Одним із мотивів, що пронизував це дослідження, було окреслення Шептицьких як «давнього українського шляхотського роду»⁶⁴. Така маніфестація українськості в умовах міжвоєнної Польщі слугувала ще однією цеглинкою у формуванні галицькими українцями їх нової історичної пам'яті, в якій належне місце та позитивну оцінку отримувала й українська шляхта.

Подібна «реабілітація» української шляхти в міжвоєнний період у Галичині знайшла конкретне та цілком завершене відображення в праці українського історика, публіциста, краєзнавця, мовознавця, бібліографа Миколи Голубця (1891-1942). Автор понад 80 книг і брошур, близько 1 000 статей, колишній доброволець легіону Українських січових стрільців і вояк Української Галицької Армії, у міжвоєнний період він став видавцем і редактором понад десятка тижневиків і щоденних газет⁶⁵. М. Голубець був одним з лідерів українського культурного життя у Львові та доволі гостро відчував настрої, що панували у суспільстві⁶⁶. Недивно, що саме Микола Голубець у липні 1938 р. на сторінках тижневика «Неділя» оголосив про підготовку праці з орієнтовною назвою «Золота книга Української шляхти Галицької землі»⁶⁷. Необхідність укладення такого видання пояснювалася автором практичною потребою всіляко протистояти заходам тогочасної польської влади по створенню на теренах західноукраїнських земель підконтрольних собі шляхетських осередків (так званих «кулок»). Організація цих осередків покликана була активізувати серед нащадків колишньої шляхти Галичини, Волині та Полісся роботу по їх поступовій деукраїнізації, а, фактично, по їх ревіндикації до лав польської шляхти⁶⁸.

Розуміючи, що протистояти цим намірам варто не лише методами національної чи культурної агітації, але й підвівши теоретичну базу, М. Голубець задумав укласти книгу, котра стала б своєрідною відповіддю на низку наукових і науково-

⁶³ Шпитковський І. Рід і герб Шептицьких // Богословія (Львів, 1933). Т. XI, кн. 2. С. 98-110; кн. 3-4. С. 186-217; Т. XII, кн. 1. Львів, 1934. С. 27-44; кн. 2-3. С. 162-179; Т. XIV, кн. 2-3. Львів, 1936. С. 121-142; кн. 4. С. 237-250; Т. XV, кн. 2-3. Львів, 1937. С. 152-174; кн. 4. С. 253-263. Згодом праця з'явилася окремим відбитком: Шпитковський І. Рід і герб Шептицьких. Ч. I. Львів, 1936; ч. II. Львів, 1939.

⁶⁴ Шпитковський І. Рід і герб Шептицьких. Ч. I... С. 6.

⁶⁵ Див. про нього: Микола Голубець: Бібліографічний покажчик. Уклад. С. Костюк. Львів, 2005; Герасимова Г. Голубець Микола // Енциклопедія історії України. Т. 2 (Г-Д). Київ, 2004. С. 148-149.

⁶⁶ Дивись оцінку М. Голубцем історії українсько-польських стосунків у: Цимбала О. Українсько-польські відносини у працях Миколи Голубця // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17. Львів, 2008. С. 553-563.

⁶⁷ Голубець М. Золота Книга української шляхти...

⁶⁸ М.К. «Рицарство польське Подкарпаця» (на маргінесі публікації В. Пульнарівіча) // Неділя (Львів). 1938. 14 серпня.

популярних праць польських авторів. Як про це писав сам М.Голубець, «Українській шляхті й українському громадянству взагалі треба дати до рук книгу, в якій усі ускладнені продовж століть питання провенієнції (походження – *Авт.*) наших шляхотських родів найшли би всестороннє, наукове вияснення. В противагу багатотомовим чужинецьким гербарям і генеальогіям шляхотських і утитурованих родів, мусимо дати повну й вичерпуючу генеальогію наших шляхотських родин, що не тільки для української шляхти в цілому й подробицях, але й для всього українського громадянства була би надійною й успішною зброєю, в боротьбі проти чужинецьких, денационалізаційних посягань»⁶⁹. Наголошуємо на цьому, щоб підкреслити той факт, що при створенні нового історико-генеалогічного видання первинною була ідеологічна складова, і лише у другу чергу наукова. Важливо вказати, що робота М.Голубця над книгою відразу супроводжувалася підведенням певної ідеологічної бази до залучення української шляхти до українського національного тіла та, що не менш важливо, формуванням програмного бачення історії української шляхти як певної цілості у часі та просторі, тобто того, що практично було відсутнім у працях його попередників.

Із самого початку передбачалося, що згадана «Золота книга Української шляхти Галицької землі» складатиметься з двох частин. Першою мала йти історико-теоретична розвідка до історії української шляхти від найдавніших часів і до кінця 1930-х рр.; друга частина роботи мислилася М.Голубцем як певний поіменний словник українських шляхетських родів, тобто своєрідний український гербовник.

Уже через кілька місяців, у листопаді 1938 р., побачив світ перший зшиток «Золотої книги українського лицарства»⁷⁰ (на титулі проставлено 1939 р.⁷¹), присвяченої митрополиту Андрею Шептицькому «Геройському Оборонцеві Віри й Нації Української Найкращому Представникові Українського Боярства в сучасности». Певна корекція назви книги була не випадковою, адже у ній повинно було йтися про все українське боярство, шляхту, козацтво, церковних і державних ієрархів та тих, «що, не маючи формального титулу до шляхоцтва, здобули його особливою працею, заслугою чи самопожертвою для добра Нації»⁷².

Книга, як і планувалося, складалася із двох частин: історії українського лицарства (фактично – роздумів автора про відношення українців до своєї еліти) та генеалогічно-геральдичного словника. Рівень її наукового позиціонування поступався багатьом таким працям українських і зарубіжних дослідників. Зрештою, М.Голубець сам вказував на компілятивний характер своєї книги⁷³.

Важило інше. У вітчизняній історіографії було задекларовано широку програму студій над історією української еліти, що повинно було не лише закласти підстави до її поступового повернення на сторінки наукових і науково-популярних праць як рівноправної частини українського народу «з усіми... хибами, але й з усіми прикметами та заслугами духа й жертвами крові для Батьківщини»⁷⁴, але й побороти тенденцію із вкрай негативними оцінками українського упривілейованого стану⁷⁵. Заклик до встановлення факту кровної єдності

⁶⁹ Голубець М. Золота Книга української шляхти...

⁷⁰ Золота книга українського лицарства // Неділя (Львів). 1938. 13 листопада.

⁷¹ Голубець М. Золота книга українського лицарства. Львів, 1939.

⁷² Ibid. С. 7.

⁷³ Ibid. С. 6.

⁷⁴ Ibid. С. 14.

⁷⁵ Ibidem.

українського народу зі своєю політичною, економічною та культурною елітою (почутися її синами й онуками⁷⁶) ніс у собі і цілком зрозумілий ідеологічний посыл про потребу активного залучення до політичної боротьби української нації широкого загалу нащадків колишньої шляхти, перетворення її на свідому частину українського національного тіла.

ВИСНОВКИ

Родинні літописи Барвінських – унікальні генеалогічні пам'ятки кінця 19 – початку 20 ст. Дослідникам вони цікаві, оскільки засвідчують нову тенденцію на полі української генеалогії в Галичині, коли аматорські студії поступово переростають у серйозні дослідження, демонструють зростання генеалогічних інтересів галичан, дозволяють судити про поступове розуміння свого соціального й етнічного походження.

У своєму розвитку українська генеалогія на західноукраїнських землях пройшла довгий шлях від зацікавлення суто династичними питаннями часів Київської та Галицько-Волинської Держави до поступового формування цілісного бачення історії української шляхти та творення програми її історико-генеалогічного вивчення. При цьому суттєвий вплив на вибір тематики та об'єкту дослідження українських вчених мали як їх політичні та ідеологічні переконання, так й інші обставини, пов'язані із загальним перебігом подій в краї та в Україні, протистоянням між різними політичними таборами у середині самого українського суспільства, необхідністю боротися за збереження власної національної ідентичності, формувати нові конструкти національної пам'яті тощо.

Здійснене наприкінці 19 – у першій третині 20 ст. в українській генеалогії у Галичині «віднайдення» шляхти задало доволі чіткий напрямок подальшого розвитку цієї спеціальної (допоміжної) історичної дисципліни в краю, напрямок, що вповні був реалізований уже за часів відновлення незалежності України.

REFERENCES

- Arkusha, O. & Mudryi, M. (2014). Historical research in the intellectual and political contexts of Sub-Austrian Halycyzna. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya istorychna*, 50, 19-41 [in Ukrainian].
- Barwiński, B. (1935). Barwiński Aleksander. In *Polski słownik biograficzny*. T. I. Kraków, 338-339 [in Polish].
- Barwiński, B. (1935). Barwiński Marcin. In *Polski słownik biograficzny*. T. I. Kraków, 340 [in Polish].
- Barwiński, B. (1903). Church metrics in rural practice of the 18th century. *Zapysky NTSh*, 56, 23-25 [in Ukrainian].
- Barwiński, B. (1908). Regional archive of hrodsky and zemsky acts in Lviv. *Istorychni prychnyky. Rozvidky, zamitky i materyaly do istorii Ukrainy-Rusy*. Vol. I. Zhovkva, 154-167 [in Ukrainian].
- Barwiński, B. (1924). The memorial books of the deceaseds. *Stara Ukraina. Chasopys istorii i kultury*, 6, 88-89 [in Ukrainian].
- Barwiński, B. (1924). Family chronicles. Their historical and cultural significance. *Stara Ukraina. Chasopys istorii i kultury*, 5, 2-5 [in Ukrainian].
- Barwiński, B. (1930). Konashevychi in the Przemyśl land in the 15th and 16th centuries. Genealogical and historical monograph (with 5 illustrations and 3 genealogical tables). *Zapysky NTSh*, 100 (2), 19-175 [in Ukrainian].
- Barwiński, I. (1912). Chronicle of the village of Nesterivtsi (in Zboriv region). *Ruslan*, 87-103 [in Ukrainian].
- Barwiński, O. (2004). *Memories from my life. Part one and two*. New-York–Kyiv [in Ukrainian].
- Czornowoł, I. (2006). The son of the 'Russian Stańczyk': Bohdan Barvinskyj. In **Zashkiliak, L. &**

⁷⁶ Ibid. C. 16.

- Maternitskyi, Y. (Eds.).** *Bahatokulturne istorychne seredovyshe Lvova v XIX i XX stolittiakh*. Vol. IV. Lviv-Zheshuv, 301-312 [in Ukrainian].
- Czornowol, I.** (2014). Bohdan Barwiński (1880-1958). In *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*. Vol. II. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 301-312 [in Polish].
- Demchenko, H.** (2011). Barwinsky Bohdan Oleksandrowych. In *ENCYCLOPEDIA. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka*. Vol. 1. Lviv, 180 [in Ukrainian].
- Feloniuk, A.** (2012). Bohdan Barwinskyj. In *Naukove tovarystvo im. Shevchenka. Entsyklopediia*. Vol. I. Lviv, 426-430 [in Ukrainian].
- Golubets, M.** (1938, July 31). The Golden Book of Ukrainian Nobility. *Nedilia* (Lviv) [in Ukrainian].
- Golubets, M.** (1939). *The Golden Book of Ukrainian Chivalry*. Lviv [in Ukrainian].
- Havrylenko, V.** (1977). *Ukrainian sphragistics: issues of the subject and historiography*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Herasyмова, H.** (2004). Holubets Mykola. In **Smolii, V. (Ed.).** *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 2. Kyiv. 148-149 [in Ukrainian].
- Kostiuk, S. (Comp.)** (2005). *Mykola Holubets: Bibliographic index*. Lviv [in Ukrainian].
- Kutsyi, I.** (2006). *Ukrainian scientific and historical thought of Galicia (1830-1894): reception of national history*. Ternopil [in Ukrainian].
- Levytskyi, I.** (1901). *Oleksandr Barviński in the history of the cultural movement of the Rus' people in the Carpathian region. Biographical and historical essay*. Lviv [in Ukrainian].
- Lysenko, S. & Chernetskyj, Y.** (2007). *The nobility on the right-bank Ukraine (end of 18 – first half of 19 centuries)*. Bila Tserkva [in Ukrainian].
- M. K.** (1938, August 14). "Polish Knighthood of Subcarpathia". *Nedilia* [in Ukrainian].
- Maksymchuk, I.** (1967). *Essay on the history of the Petrushevykh family*. Chikaho [in Ukrainian].
- Pavlyshyn, S.** (1993). The Barvinsky family in the history of Ukrainian culture. *Visnyk NTSh*, 6-7, 16-18 [in Ukrainian].
- Semkowicz, W.** (1907). *Ród Pałuków*. Kraków [in Polish].
- Shatska, A. (Comp.)** (2007). From the correspondence of Oleksandr and Osyp Barviński (1869). In *Spadshchyna: Literaturne dzhereloznavstvo. Tekstolohiia*. Vol. 3, 233-234 [in Ukrainian].
- Shpytkovskiy, I.** (1933-1937). Sheptytsky family and their coat of arm. *Bohosloviia*, XI, 98-110, 186-217; XII, 27-44, 162-179; XIV, 121-142, 237-250; XV, 152-174, 253-263 [in Ukrainian].
- Shpytkovskiy, I.** (1936-1939). *Sheptytsky family and their coat of arm*. Vol. I-II. Lviv [in Ukrainian].
- Smutok, I. & Smutok, L.** (2017). *Materials for the genealogy of the Galicia nobility*. Vol. 1: Lehitymatsii 1776-1817 rr. Bila Tserkva [in Ukrainian].
- Smutok, I.** (2017). *The Ruthenian Gentry of the Peremyshl Land in the 14th – 18th centuries (A Historical- Genealogical Research)*. Lviv [in Ukrainian].
- Tomazov, V.** (2006). *Genealogy of the Cossack-Starshyn families: historiography and sources (second half of 17 – beginning of 21 century)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Tseluiko, O.** (2013). Genealogical interests of Galician Ukrainians in the 19th century (based on printed publications). *Henealohichni zapysky*, XI (novoi serii V), 71-84 [in Ukrainian].
- Tseluiko, O.** (2016). Denys Zubrytskyj and the formation of Ukrainian genealogy in Galicia. *Henealohiia, II: Henealohiia sotsialnykh, lokalnykh ta etnichnykh hrup Ukrainy: dzherela, metody doslidzhennia, zviazok iz sotsialnoiu istoriieiu*, 157-175 [in Ukrainian].
- Tsybala, O.** (2008). Ukrainian-Polish relations in the writings of Mykola Golubets. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 17, 553-563 [in Ukrainian].
- Voytovycz, L. & Tseluiko, O.** (2008). *Genealogy*. Lviv [in Ukrainian].